

Гацелюк В.О.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ХОРЕОГРАФА ДІАСПОРИ ДЖОНА ТАРАСА ТА ДЖ. БАЛАНЧИНА В ТЕАТРИ «НЬЮ-ЙОРК СІТІ БАЛЕТ»

Стаття присвячена висвітленню маловідомої сторінки в історії розвитку культури української діаспори в США, зокрема творчій діяльності видатного хореографа українського походження Джона Тараса (Івана Тарасенка). Дослідження здійснене в контексті окреслення основних тенденцій і напрямів у розвитку художньої культури, що зумовлювали вплив на пошук нових виражальних форм і засобів у хореографічній культурі. Визначені основні чинники формування неокласичної хореографії, започатковані в США Дж. Баланчиним у рамках створення театру «Нью-Йорк Сіті Балет». Охарактеризовані основні напрями й етапи творчої діяльності українського хореографа Дж. Тараса в театрі під керівництвом Дж. Баланчина. Доведено, що, будучи вихованим на традиціях української народної хореографії, Дж. Тарас поєднав елементи автентичної культури й самобутності в неокласичних балетних постановках світового рівня.

Ключові слова: Джон Тарас, хореографія, неокласика, балетне мистецтво, українська діаспора, Джордж Баланчин, театр «Нью-Йорк Сіті балет».

Постановка проблеми. Вивчення різних сфер культурно-мистецького життя української діаспори як на рівні аматорському, так і на рівні високопрофесійному дає змогу цілісно осягнути її розвиток у межах інших країн та іноетнічного середовища, визначаючи ступінь діалогічності та взаємопроникнення й збагачення культур. Історія розвитку української культури нерозривно пов'язана з іменами виданих українців діаспори, що своєю творчою діяльністю утверджували український складник у розбудові загальносвітової культурної спадщини.

У цьому контексті важливим є питання дослідження історії розвитку хореографічної культури та мистецтва, що досить активно розвивалися українцями діаспори й займали вагоме місце в культурному житті емігрантів, будучи джерелом не лише національно-культурної ідентичності, а й окремою сферою творчої діяльності. Слід зазначити, що окрім найбільш знаної школи народного танцю, де українські діаспоряни проявили себе найбільшим чином, вагоме значення має дослідження внеску українських хореографів у розвиток класичного балетного мистецтва з усіма його авангардними й неокласичними тенденціями в контексті загальносвітового культурно-мистецького розвитку. Саме таку роль у цьому зв'язку відіграє постать знаного хореографа й балетмейстера українського походження Джона Тараса

(Івана Тарасенка), який тривалий час співпрацював із видатним засновником сучасного американського балету Дж. Баланчиним у театрі «Нью-Йорк Сіті Балет». З огляду на це необхідним є всебічне дослідження діяльності видатних митців української діаспори в загальносвітових процесах культурного розвитку та їх внеску в збагачення національної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженні зазначеної проблематики увага науковців спрямовувалася переважно на вивчення життя й творчості Дж. Баланчина, де також торкалися питання співпраці з Дж. Тарасом. Це праці О. Левенкова, О. Суриц, О. Полісадової; серед українських дослідників варто виокремити роботи О. Зінич, О. Касьянової, Г. Перової, Ю. Станішевського.

Англомовна історіографія ґрунтується на описі постановок балетмейстера, оглядах періодики, що включає весь американський період Баланчина та більшою мірою відображає подробиці спільної творчої діяльності двох хореографів – Дж. Тараса й Дж. Баланчина. Це, зокрема, праця, яку підготував Н. Рейнолдс [12]; видання самого Дж. Баланчина й Ф. Мейсона «Детальний опис знаменитих балетів» [6], присвячене власним постановкам; інше видання Ф. Мейсона, присвячене спогадам про Дж. Баланчина [9] всіх, із ким він тривалий час працював. Сюди також слід віднести праці одного з найавто-

ритетніших американських меценатів ХХ ст. Л. Кірстайна [8], що, власне, і запросив Дж. Баланчина до США для створення сучасного балету.

Праці біографічного характеру, видані Б. Тайпером [13] і Р. Баклом [14], розкривають творчий шлях засновника «Школи Американського Балету» як балетмейстера та засновника трупи «Нью-Йорк Сіті Балет» і новатора в класичному балеті.

Також відомою роботою є біографія Дж. Баланчина, підготовлена безпосередньо самим Дж. Тарасом [10]. Слід зазначити, що життєвий і творчий шлях останнього ще не був предметом самостійних наукових досліджень, а тому пропонується стаття є спробою окреслити основні ключові факти творчості митця в контексті його діяльності в одному зі всесвітньо відомих балетних театрів.

Постановка завдання. Метою пропонованої роботи є дослідження творчої співпраці українського хореографа діаспори із США Дж. Тараса із видатним балетмейстером, засновником сучасного американського балету Дж. Баланчиним щодо формування й поширення неокласичних тенденцій у балеті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джон Тарас (Іван Тарасенко), американський хореограф і балетмейстер українського походження, народився 18 квітня 1919 р. в Нью-Йорку, а помер 2 квітня 2004 р.

Виховувався він у місцевих українських католицьких школах, де служив так званим «вівтарним хлопчиком». Отримавши диплом середньої школи, Дж. Тарас розпочав свою кар'єру як член української народної танцювальної компанії. Його батько платив за уроки танцю, хоча він не бачив, що отримані навички можуть призвести до самостійної кар'єри. Пізніше Тарас навчався в Михайла Фокіна й Анатолія Вілзака, а потім входив до школи американського балету, заснованого Дж. Баланчиним і Л. Кірстайном.

Початком створення балетного театру стала доленосна зустріч у 1933 р., коли Л. Кірстайн, меценат і покровитель, запросив Дж. Баланчина, який заснував компанію та школу балету в Сполучених Штатах. Наступного року відкрилася школа американського балету Дж. Баланчина, де хореограф поставив свою першу американську роботу «Серенада». Мовою танцю Баланчина була класика, той стиль танцю, який брав витоків з творчості М. Петіпа. Нова танцювальна лексика спиралася на традицію школи класичного танцю, уже апробовану, але в ній незвичайними були нові ракурси й комбінації [4, с. 54].

Між 1934 і 1948 рр. Дж. Баланчин Л. Кірстейн зазнали більше невдач, ніж успіхів: вони заснували

кілька короткочасних компаній, зокрема Американський балет, який був своєрідною «вітриною» роботи Дж. Баланчина. Згодом був також балет «Караван», який підкреслював американську тематику й заохочував американців до хореографії. У 1946 р. вони об'єдналися знову, цього разу – у підписну організацію під назвою «Балетна спільнота», для якої Дж. Баланчин здійснив такі постановки, як «Чотири темпераменти» й «Орфей». У 1946 р. їм було запропоновано сформувати резиденцію балету як компанію для міського центру [7, с. 9].

Як відзначає М. Куропась, балетмейстер Джон Тарас у «Нью-Йорк Сіті Балет» розпочав свою кар'єру з того, що навчився танцювати українські народні танки в танцювальній групі Василя Авраменка в Нью-Йорку. Пізніше він учився в балетній школі Михайла Фокіна. Тарас був хореографом низки балетів, також ставив балети Джорджа Баланчина в кількох балетних компаніях у Сполучених Штатах і Європі [3, с. 154].

Балетний театр «Нью-Йорк Сіті Балет» дебютував 11 жовтня 1948 р. у центрі міста, колишньому Масонському храмі на П'ятдесят п'ятій вулиці, і наступні шістнадцять років міський центр буде будинком компанії Баланчина.

У цей період Дж. Баланчин ставив одні з найбільших своїх творів, виховуючи покоління блискучих танцюристів. У 1964 р. компанія переїхала до Лінкольн-центру в Нью-Йоркський державний театр – перший американський театр, створений спеціально для балету.

Характеризуючи загалом тогочасний розвиток художньої культури та «дух епохи», в умовах якого формувалися абсолютно нові засади хореографії й балетного мистецтва, дослідники відзначають, що в круговерть змін були включені всі сфери мистецького життя – театр, музика, живопис, література й балет. Зліт стилістики модернізму припадає якраз на 20–30-ті рр. ХХ століття. Саме в цей період архітектоніка простору у творах епохи модерну піддається ревізії за всіма параметрами: її досліджують і змінюють як художники й архітектори, так і композитори й хореографи. Багато хто з діячів того часу творили на стику різних сфер мистецтва: Баланчин займався, крім хореографії, музикою. Взаємозв'язки простору й часу в балеті змінюються через використання Дж. Баланчиним хореографії жестів, яка була визнана своєрідним концептом епохи модерну, загальним для вираження сенсу дії в музиці, пластичності, живопису. Взаємозв'язок мистецтв збагачував кожне з них, створюючи потужну синестезію. Так само полістилістика Дж. Баланчина була породженням споріднених явищ і процесів, що відбувалися в цей час в інших мистецтвах [1, с. 22, 24].

Міжнародну популярність і визнання Дж. Тарас отримав не тільки завдяки створенню образних балетів, але також завдяки постановкам і репетиціям творів інших відомих хореографів для численних танцювальних компаній. Один із найдовших його періодів творчої співпраці з хореографом був із Дж. Баланчиним і балетом Нью-Йорка («Нью-Йорк Сіті Балет»). Під час роботи Дж. Тараса із цією компанією він був відомий своєю відданою прихильністю до неокласичного стилю Дж. Баланчина.

Ще на початку творчої діяльності він виступив на Нью-Йоркському ярмарку 1939 р. в Нью-Йорку з «Балетним Караваном» у Павільйоні Форда та приєднався до «Балету Філадельфії» Кетрін Літлфілд для екскурсії південними штатами 1941 р. У 1942 р. він був на Бродвеї з відродженням Дж. М. Беррі («Поцілунок для Попелюшки»). Потім він побував у Південній Америці з «Американським Балетним Караваном». Там він не тільки танцював, але й працював балетмейстером, а в 1945 р. здійснив хореографічну постановку свого першого великого балету «Граціана».

У повоєнні роки Дж. Тарас опинився в Європі, спочатку танцював, а згодом став балетмейстером з оригінальною балетною постановкою в 1947 р. Він виступав у сезоні 1947 р. в «Chicago Civic Opera» з компанією «Маркова-Долін» і виступив у ролі «Оригінального балету Русі». У тому ж році він випустив «Мінотавр» для «Балетного Товариства». Тарас улаштував весняну симфонію для балету в Сан-Франциско до музики Чайковського для балету в Единбурзі в 1948 р. У 1949 р. він робив постановки для експериментальних балетів у Франції.

У наступному році він поставив «Designs with strings» для Лондонського балету. Також у тому році він став хореографом і балетмейстером Великого балету маркіза де Куеваса в Парижі – асоціації, яка існувала з перервами для роботи з іншими компаніями аж до 1959 р. Від того часу до 1959 р. він був балетмейстером для Великого балету маркіза де Куеваса. Серед таких балетів він виступив із компанією «П'єр де Люм'єр» з 1952 р. (яку він переніс у Нью-Йорк Сіті Балет у 1964 р.).

У 1959 р. на запрошення Дж. Баланчина Дж. Тарас повернувся до США, щоб реставрувати балет «Нічна тінь» Дж. Баланчина – популярний твір, який було переосмислено та представлено як «Ла Сомнамбула». Він також виконував у балеті окрему роль мстивого барона, приєднавшись до компанії як помічник балетмейстера.

Крім того, Дж. Тарас працював балетмейстером у Паризькому оперному балеті (1969–1970 рр.) і художнім директором Німецької опери «Вест-Берлін» (1971–1972 рр.). Тарас був афілійований у «Нью-

Йорк Сіті Балеті» з 1959 р. до смерті Дж. Баланчина в 1983 р., працюючи балетмейстером і помічником Баланчина. Він виконав такі балети, як «Ебоні Кончерто» (1960 р.), «Аркади» (1963 р.), у яких виступала з першою сольною роллю Сюзанна Фаррелл. Також особливе значення для «Нью-Йорк Сіті Балету» мала постановка «Сувенір Флоренції» (1981 р.). Дж. Тарас ставив також балет «Люмінації» Ф. Ештона для балету Джоффри та королівського балету «Ковент Гарден». У 1982 р. відбулася вистава Дж. Тараса «Жар-птиця» для театру танців Гарлема в Кеннеді-центрі. У 1984 р. на запрошення М. Барішнікова Дж. Тарас приєднався до «Американського театру балету», отримавши посаду заступника директора.

Згадуючи роботу Дж. Тараса, сучасники відзначали, що це була дуже приваблива й м'яка людина, надзвичайно інтелігентна; він показував усе дуже точно й музично – всі ходи, швидкі перебудовування [2, с. 10].

Досліджуючи історію хореографічної культури, відомий український учений Ю. Станішевський підкреслював значення й інших хореографів української діаспори, що піднесли це мистецтво на високопрофесійний рівень. Це, зокрема, Геннадій Задніпровський/Підлісний (Вацлав Орліковський), що відродив і очолив після Другої світової війни балет Віденської опери, а згодом – і балетний театр Швейцарії; буковинець Алекс Урсуляк, який народився в Канаді й понад двадцять років керував кращою європейською Академією балету імені Джона Кранко й широко відомою балетною трупю Штутгартської опери; блискучий класичний танцівник Володимир Дерев'яно, котрий був окрасою балету міланського театру «Ла Скала», а нині очолює Велику німецьку оперу в Дрездені [5, с. 303].

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що творчий шлях українського балетмейстера Дж. Тараса був тісно пов'язаний із театром «Нью-Йорк Сіті Балет» Дж. Баланчина, який за життя став класиком і фундатором не лише неокласичного балету, що в подальшому визначав головні тенденції розвитку цього напрямку мистецтва в загальносвітовому напрямі, але й загалом сучасного американського балету. Це дає підстави поєднати різні періоди творчості двох митців, які фактично обидва були емігрантами в США, і виявити наскрізний розвиток принципів універсального балетного театру Дж. Баланчина неокласичного типу крізь призму діалогічності культур і точок їх перетину в цьому мистецькому середовищі. Таким чином, ми бачимо, як позначилися своєю дією як загальносвітові, так і національні культурні традиції, що вплинули на Дж. Тараса та Дж. Баланчина, доповнюючи різні етапи формування неокласичного стилю хореографії.

Список літератури:

1. Дробышева Е. Личность в архитектонике модерна: Баланчин. Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой. 2015. № 1 (36). С. 21–26.
2. Комлева Г. Школа Д. Баланчина и традиция. Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой. 2015. № 1 (36). С. 27–30.
3. Куропась М., Павловський В., Шуст М., Певна Х. Історія української міграції в Америці. Нью-Йорк: Український музей, 1984. 99 с.
4. Омельницькая В. Особенности исполнительской техники в балетах Дж. Баланчина. Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой. 2015. № 1 (36). С. 48–50.
5. Станішевський Ю. Проблеми інтеграції українського хореографічного мистецтва у світовий та європейський культурний контекст. Художня культура. Актуальні проблеми. 2005. Вип. 2. С. 302–317.
6. Balanchine G., Mason F. Balanchine's complete stories of the great ballets. N. Y.: Doubleday, 1977.
7. Dance for a city: fifty years of the New York City Ballet New-York historical society exhibition curated by Lynn Garafola, april 20 – august 15, 1999. 68 p.
8. Kirstein L. The New York city ballet; Phot, by G. Piatt Lynes. N.Y.: Knopf, 1973.
9. Mason F. I remember Balanchine: recollections of the ballet master by those who knew him. 1st ed. NY: Doubleday, 1991.
10. George Balanchine [Texte imprimé]: ballet master: a biography / by Richard Buckle; in collaboration with John Taras. New-York: Random house, 1988. XI. 410 p.
11. Owens B. Visualizing the Corps de Ballet: Thesis submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Master of fine arts in Dance. University of California, Irvine. 2012. 48 p.
12. Remolds N. Repertory in review: 40 years of the New York City Ballet. N. Y.: The Dial Press, 1977.
13. Taper B. Balanchine. A biography. N. Y.: Times Book, 1984.
14. Buckle R. George Balanchine, ballet master: A Biograpy in collaboration with John Taras. NY: Random House, 1988.

ТВОРЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНСКОГО ХОРЕОГРАФА ДИАСПОРЫ ДЖОНА ТАРАСА И ДЖ. БАЛАНЧИНА В ТЕАТРЕ «НЬЮ-ЙОРК СИТИ БАЛЕТ»

Статья посвящена освещению малоизвестной страницы в истории развития культуры украинской диаспоры в США, в частности творческой деятельности выдающегося хореографа украинского происхождения Джона Тараса (Ивана Тарасенко). Исследование осуществлено в контексте определения основных тенденций и направлений в развитии художественной культуры, обусловивших свое влияние на поиск новых выразительных форм и средств в хореографической культуре. Определены основные факторы формирования неоклассической хореографии, основанные в США Дж. Баланчиным в рамках создания театра «Нью-Йорк Сити Балет». Охарактеризованы основные направления и этапы творческой деятельности украинского хореографа Дж. Тараса в театре под руководством Дж. Баланчина. Доказано, что, будучи воспитанным на традициях украинской народной хореографии, Дж. Тарас соединил элементы аутентичной культуры и самобытности в неоклассических балетных постановках мирового уровня.

Ключевые слова: Джон Тарас, хореография, неоклассика, балетное искусство, украинская диаспора, Джордж Баланчин, театр «Нью-Йорк Сити балет».

CREATIVE COOPERATION OF THE UKRAINIAN CHOREOGRAPHER OF DIASPORA JOHN TARAS AND G. BALANCHINE AT THE NEW YORK CITY BALLET THEATER

The article is devoted to the coverage of the little-known page in the history of the development of the Ukrainian diaspora culture in the United States, in particular the creative activity of the outstanding Ukrainian choreographer John Taras (Ivan Tarasenko). The research was carried out in the context of outlining the main tendencies and trends in the development of artistic culture, which determined its influence on the search for new expressive forms and means in the choreographic culture. The main factors of the formation of neoclassical choreography, which were initiated in the USA by G. Balanchine within the frameworks of the theater "New York City Ballet" were determined. The main directions and stages of creative activity of the Ukrainian choreographer J. Taras in the theater under the guidance of G. Balanchine are described. It has been proved that, being trained in the tradition of Ukrainian folk choreography, J. Taras combines elements of authentic culture and identity in neoclassical ballet productions of the world level.

Key words: John Taras, choreography, neoclassical, ballet art, Ukrainian Diaspora, George Balanchine, New York City Ballet Theater.